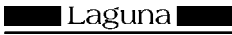

ĐAVO SE TOME JOŠ SMEJE PLAVI BICIKL (1944–1945)

Režin Deforž

Prevela s francuskog
Biljana Kukoleča

 Laguna

Naslov originala

Régine Deforges

LE DIABLE EN RIT ENCORE

LA BICYCLETTE BLEUE (1944–1945)

*Mome ocu
Franku, mom sinu*

Copyright © Éditions Ramsay, 1985.

Librairie Arthème Fayard, 1993.

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Wo wir sind, da ist immer vorn
Und der teufel der lacht nur dazu.
Ha, ha, ha, ha, ha, ha, ha!*

Tamo gde smo mi, uvek se ide napred,
A đavo se tome još smeje,
Ha, ha, ha, ha, ha, ha, ha!

Eto kako vreme čini svoje.
Jednog će dana suze presušiti, bes će utihnuti, grobovi
će biti zaravnjeni,
ali će ostati Francuska.

„Ratni memoari“
Šarl de Gol
Le Salut

POGLAVLJE 1.

Za Leu je počelo razdoblje dugog čekanja.

Početakom 1944. godine vreme je bilo toplo i kišovito, da bi naglo zahladnelo 14. februara, kada je jutranja temperatura naglo pala na pet stepeni ispod nule. Dve nedelje severac se borio sa snegom. Sredinom marta je konačno otoplilo i osećalo se da se proleće bliži. Na *Montijaku* je Fajar pomno zabrinuto proučavao nebo. Nije bilo ni oblaka, a dugo nije bilo ni kiše. Ta suša je bacala u očajanje poljoprivrednike, koji nisu znali kako da hrane stoku i pitali su se kako doći do sena.

Odnosi stanovnika „zamka“ s podrumarom Fajarom bili su veoma zategnuti posle pažljivog pregleda računskih knjiga, koji je obavio jedan stručni računovođa. Fajar je morao da prizna da je prodavao vino okupacionim vlastima, uprkos Leinoj zabrani, kao i zabrani njenog oca pre toga. Jedino opravdanje koje je mogao da navede jeste da su oni bili jedini vinogradari koji nisu prodavali vino Nemcima; takođe je naveo da su im ga prodavali pre rata, i da je većina Nemaca, koji su bili na odgovornim mestima u tom regionu, spadala među poznate trgovce vinom u svojoj zemlji; mnogi od njih imali su svoje predstavnike u Bordou duže od dvadeset godina. S nekima od njih postojali su i dugotrajni trgovački odnosi; zar se gospođica ne seća onog starog prijatelja gospodina D'Aržile, koji je dolazio da ih pozdravi za vreme berbe 1940. godine?

Lea se vrlo dobro sećala tog trgovca. Takođe se sećala i da su njen otac i gospodin D'Aržila zamolili tog časnog minhenskog trgovca, pošto je postao oficir Vermahta, da više ne dolazi dok rat traje. Fajar je priznao da je „stavio na stranu“ sume novca koje je

zaradio tom prodajom, jer je znao kakav stav ima gospođica... ali je potvrdio da je uvek nameravao da joj da taj novac. U svakom slučaju, jedan deo tog novca je upotrebljen za održavanje vinograda i kupovinu potrebnog materijala. Gospođica nije shvatala koliko su i najmanje sitnice poskupele.

Da, ona je svakako bila vrlo svesna svih poskupljenja. Stari bankar iz Bordoa je s olakšanjem prihvatio ček Fransoe Tavernijeja, jer je pre toga imao nevolja s čekovima bez pokrića i neplaćenim menicama čerke svog starog druga iz gimnazije, Mišela Montjenja. Nažalost, crepovi na desnom krilu kuće stradali su u jednoj olujnoj noći, pa su se opet zadužili, da bi popravili krov. Stručnjak koga je Tavernije poslao dao im je predujam, za koji su svi mislili da će uskoro biti vraćen, ali ni ekspert ni Lea nisu videli Tavernijeja od sredine januara. Bio je već skoro kraj marta.

Računovođa je završio svoj posao i savetovao im da se nagode s Fajarom ili da ga tuže zbog zloupotrebe sredstava. Lea je i jedno i drugo odbila. Bez malog Šarla, koji je unosio nešto veselja svojom igrom i vikom, atmosfera na *Montijaku* bila bi sasvim mračna. Sva ko od njih ulagao je velike napore da krije od ostalih svoju zabrinutost. Samo bi Bernadet Bušardo ponekad potekle suze niz mršave obraze. Kamij d'Aržila je vodila sasvim povučen život, danju i noću slušajući poruke Radio Londona i čekajući Loranov znak. Sidonija je od smrti doktora Blanšara veoma oslabila, šetala se od kreveta do naslonjače koja je stajala pred vratima. Odatle je lutala pogledom po imanju i prostranoj ravnici, a u daljini se mogao videti i dim iz dimnjaka u Sen Makeru i Langonu. Prolazak vozova preko Garone davao je ritam njenim dugim, usamljeničkim satima. Stara kuvarica više je volela da se vrati na svoj *Belvi* nego da ostane s njima na *Montijaku*. Svakoga dana Rut je dolazila da joj donese hranu, a i Lea, Kamij i Bernadet su se smenjivale u posetama i provodile s njom neko vreme. Svi su znali da je te posete održavaju u životu. Čak je i mirna Rut bila zahvaćena tom klimom tuge i brige. Prvi put od početka rata i nju je obuzela sumnja. Strah od policije i Gestapoa nije dao ovoj staloženoj Alzašanki da mirno spava.

Lea je u dokolici navaljivala na rad u povrtnjaku i plevila svaku korovsku travku udarcima motičice. Kada je to ne bi dovoljno

izmorilo, ni uspavalo joj duh, vozila je bicikl kilometrima kroz valonsku ravnicu. Kad bi se vratila, samo bi se svalila na dvosed u očevoj radnoj sobi, gde bi utonula u nemiran san u kome nije nalezila odmora. Pri svakom buđenju pored nje je bila Kamij, s čašom mleka ili šoljom supe u ruci. Prijateljice bi tada izmenjale osmehe i ostajale bi dugo čuteći, zagledane u igru vatre u kaminu. Kad bi im tišina postala previše mučna, jedna od njih bi uključila veliki radio koji je stajao na komodi pored dvoseda i pokušala da uhvati London. To je bilo sve teže, šumelo je i krčalo, pa je bilo teško čuti te drage glasove, koji su pričali o slobodi.

Čast i domovina. Govori vam jedan zatvorenik koji je pobjegao iz logora, član Upravnog komiteta ratnih zarobljenika Francuske, gospodin Fransoa Morlan...

Ratni zarobljenici Francuske, vi koji ste se vratili ili pobjegli, drugovi iz pokreta otpora: želim svima da vam ponovim dobru vest...

Krčanje je ponovo pokrilo glas govornika.

„To je uvek ista priča; sad nećemo saznati tu dobru vest“, kazala je Lea lupajući pesnicom po radio-aparatu.

„Sačekaj malo, znaš i sama da to ne vredi“, kazala je Kamij, nežno je odvlačeći.

Nekoliko puta je isključila i ponovo uključila radio. Taman je htela da odustane kad se ponovo začuo isti glas.

„U vaše ime sam saopštio generalu De Golu da i dalje verujemo u njega. U vaše ime sam rekao i komesaru Freneju, koji je pobjegao kao i svi mi, sve ono što za vas predstavlja razlog življenja. No ti ljudi, čija je zasluga što veruju u budućnost, već su shvatili kakve su naše nade...“

Ponovo je počelo da krči, čuli su se samo odlomci nekih rečenica, a zatim se naglo svako krčanje izgubilo.

... No njihova očekivanja su još veća i plemenitija. U logorima i među komandosima ljudi su naučili da se prepoznaju i dobrim delom su zaboravili na znake starenja i na umor. Ti ljudi su se ponovo pronašli i žele domovinu u kojoj će klase, kategorije, lestvice biti

prožete osećanjem pravde, jačim od dobročinstva. U gradovima i selima, kroz koje su prošli bežeći, delili su sudbinu s ljudima svih rasa i nacionalnosti, pa žele da s njima podele i buduće blagodeti.

Da, drugovi, za sve to se mi borimo. Zbog svega toga smo se opredelili za borbu. Setite se reči izrečenih u času kada smo za sobom ostavljali sve koji su nam dragi. Oni su nam rekli: „Nemojte nas izneveriti, neka nam Francuska dođe u susret s najlepšim izrazom lica.“

Pošto smo pobešli i rasejali se na razne strane, i vi iz našeg centra i vi iz tajnih izdvojenih grupa, imajte u vidu da je došao čas da se to obećanje održi.

„Eto još jednog idealiste!“ povikala je Lea. „Stvarno je lepo to lice Francuske! Nek samo dođe taj Morlan da vidi na šta ono liči... izobličeno od straha, mržnje i zavisti, podmuklog pogleda a usta punih laži i potkazivanja...“

„Ama smiri se! Dobro znaš da Francuska nije samo to, već da je čine ljudi i žene kao što su Loran, Fransoa, Lisjen, gospođa Lafukard...“

„Šta me briga!“ dreknula je Lea, „oni će umreti ili već jesu, pa nam ostaju ovi drugi...“

Kamij je pobleдела.

„O, čuti... nemoj tako da govoriš...“

„Čuti! Evo i ličnih poruka.“

Približile su se radio-aparatu, toliko da su glavama dodirivale lakirano drvo.

Sve se urotilo protiv mene, svi me napadaju i dovode u iskušenje... Ponavljam: sve se urotilo protiv mene, svi me napadaju i dovode u iskušenje... Žinetine patke su dobro stigle... Ponavljam: Žinetine patke su dobro stigle... Barbarina keruša ima tri šteneta... Ponavljam. Barbarina keruša ima tri šteneta... Loran je popio čašu mleka... Ponavljam...

„Jesi li čula?“

... Loran je popio čašu mleka...

„Živ je! Živ je!“

Smejući se i plačući, bacile su se jedna drugoj u naručje. Loran d'Aržila je bio dobro. To je bila jedna od ugovorenih poruka, da znaju i da ne brinu.

Te noći su i Lea i Kamij dobro spavale.

Nedelju dana posle Uskrsa, mesar iz Sen Makera, koji je pomogao u bekstvu ocu Adrijenu Delmasu, došao im je u posetu svojim kamionom na gas. Bio je tako bučan da su ga čuli nekoliko minuta pre nego što je ušao na imanje. Kad je stigao, Lea i Kamij su već bile na pragu kuhinjskih vrata.

Alber im je prišao, sa širokim osmehom, noseći neki paket umotan u bleštavo belu salvetu.

„Dobar dan, gospođo Kamij, dobar dan, Lea.“

„Dobar dan, Albere, baš je lepo da vas vidimo! Ima već skoro mesec dana kako nam niste dolazili.“

„Eh, gospođo Kamij, ovih dana ne možemo da radimo ono što želimo. Mogu li da uđem? Doneo sam lep komad teleće džigerice za mališana. Mirej je dodala i neku zečtinu. Kažite mi, šta je novo?“

„Hvala vam, Albere. Da nema vas, slabo bismo jeli meso. Kako vam je sin?“

„Dobro je, gospođo Kamij, dobro je. Kaže da je prilično teško i da je dosta prepatio od ovih daveža, ali sada je situacija bolja.“

„Dobar dan, Albere. Hoćete li popiti šolju kafe s nama?“

„Dobar dan, gospođice Rut. Sa zadovoljstvom ću je popiti. Je li to prava kafa?“

„Skoro da jeste“, odgovorila je dadilja, uzimajući s kraja štednjaka još toplu posudu s kafom.

Mesar je spustio šolju i obrisao usta nadlanicom.

„U pravu ste, skoro je prava. Dodite bliže, imam važne vesti za vas. Eto... juče sam dobio poruku od oca Adrijena. Moguće je da ćemo ga uskoro videti u ovom kraju...“

„Kada to?“

„Ne znam ni ja. Uspeli su da izvuku braću Lefevr iz bolnice.“

„Kako su?“

„Leći ih neki lekar kod Daksa. Kad se budu oporavili, pridružiće se Dedeovim partizanima u Baskiji. Sećate li se Stanislasa?“

„Stanislasa?“, pitala je Lea.

„Aristida, ako vam to nešto znači.“

„Da, naravno.“

„Vratio se u naš kraj da bi formirali mrežu i kaznili izdajnike koji su prijavljivali naše prijatelje.“

„Da li radite s njim?“

„Ne, radim s drugovima iz La Reole, ali kako sam na granici dve oblasti, ja sam posrednik između Ilera i njega. Trebalo bi da jedna od vas dve obavesti gospođu Lefevr i da joj kaže da su joj sinovi dobro.“

„Ići ću ja“, kazala je Lea. „Toliko se radujem zbog njih. Je li bilo veoma teško izvući ih?“

„Nije. Imali smo pomagače u bolnici, a policajci iz straže su bili Lanelotovi ljudi. Da li ste juče na radiju čule poruku gospodina Lorana?“

„Jesmo. Izgleda da su, posle svih tih briga, počele da pristižu dobre vesti.“

„Te su vesti dobre samo za neke. Ne mogu a da ne mislim na sedamdeset momaka iz grupe Morisa Buržoa, koje su ti dripci streljali 27. januara.“

Svi su se prisetili izdanja *Male Žironde* od 20. februara, koja je objavila streljanje terorista u Bordou.

„Jeste li ih poznavali?“, prošaptala je Kamij.

„Neke od njih. Prema prilici su nam činili usluge, bili komunisti ili degolisti. Bio je među njima jedan mladić koga sam stvarno voleo, Serž Arno, koji je bio godište mog sina. Gadno je to, umreti u devetnaestoj godini.“

„Kad li će se, već jednom, sve to okončati?“, uzdahnula je Rut brišući oči.

„Uskoro, nadam se! Nema nas više mnogo. Ovi iz Gestapoa su gadni. Posle tolikih hapšenja, deportacija i streljanja po Žirondi, Aristid i drugovi teško nalaze nove dobrovoljce.“

Začulo se zvono bicikla, koje ih je prekinulo. To je bio Arman, poštar.

„Dobar dan, moje dame. Imam pismo za vas, gospođice Lea. Nadam se da će vam pričiniti više zadovoljstva od onog koje sam odneo ocu Fajaru.“

„Opet nešto iz banke“, uzdahnula je Lea.

„Znate li šta je bilo u tom pismu?“, nastavio je Arman. „Nemojte se truditi, nećete pogoditi... Bio je to mrtvački kovčeg.“

Svi osim Albera su glasno povikali:

„Kovčeg?“

„Kao što vam rekoh. Bio je to mali crni kovčeg, isečen i nalepljen na karton. Mislim da je na njemu stajalo ime Fajar.“

„Ali zašto?“, čudila se Kamij.

„Eh! Kolaboracionisti koji su suviše bliski sa Švabama dobijaju to da bi shvatili da će posle rata morati da beru kožu na šiljak.“

„Sve to zbog nekoliko boca vina“, mrmljala je Kamij prezrivo.

„Nije to samo zbog vina, gospođo Kamij“, hladno je kazao mesar.

„Šta hoćete da kažete, Albere?“, pitala je Lea.

„Nisam siguran. No bar dva puta je Fajar viđen kako izlazi iz Komandature u Langonu.“

„Pa, svi smo tamo išli, u nekoj prilici.“

„Znam ja to, gospođo Kamij, ali pronose se i glasovi o njemu i njegovom sinu. Kad pomislim da sam oduvek znao tog dečaka. Još vas vidim kako trčite kroz vinograde i čupkate grožđe. Sećate li se, Lea?“

„Da... reklo bi se da je to bilo veoma davno...“

„To Fajaru neće popraviti raspoloženje“, kazala je Rut sipajući poštaru čašu vina.

„Neće, svakako, bio je sav bled i crven kad je video šta je u koverti. Nisam ni čekao kusur, već sam brzo otišao.“

Jednim pokretom je ispraznio čašu.

„Sve je to lepo... ja samo brbljam, brbljam... još nisam završio obilazak. Do viđenj, društvo, videćemo se uskoro.“

„Do skorog viđenja, Armane.“

„I ja treba da idem“, kazao je Alber.

Otpratili su ga do kamiona.

„Uskoro će nam padobranima doturiti oružje. Da li biste mogle otići do skrovišta na Kalvariji i videti je li ga neko provalio? Tamo treba da se nalazi sanduk s municijom i sanduk s granatama.“

„Otići ću sutra tamo.“

„Ako je sve u redu, nacrtajte kredom beli krst na rešetkama oko statue anđela na raskrsnici.“

„U redu.“

„Budite oprezni, vaš stric mi ne bi oprostio ako bi vam se nešto desilo. Budite oprezni sa starim Fajarom.“

U kapelici na Kalvariji sve je delovalo sasvim normalno, a sanduci su stajali nedirnuti. I pored lepog vremena, nije bilo nigde nikoga.

U noći između 15. i 16. aprila kiša je obilno padala i natopila nedavno sredene staze, nanevši i šljunak koji se kotrljao pod nogama. U povratku je Lea prošla kroz groblje. Zaustavila se pred roditeljskim grobom i iščupala neki korov koji je izmakao Rutinoj pažnji. Mesto je bilo pusto. Čula se dečja vika. *Ovo je vreme odmora*, pomislila je Lea gurajući velika crkvena vrata. Ledena vlaga je natera da zadrhti. Kada je ušla, tri starice koje su se molile okrenule su se ka njoj. Šta li uopšte radi ovde? Sveta Egziperans je u svojoj niši više no ikada ličila na ono što je zbilja i bila: na voštanu lutku u prašnjavao odeći. Gde su njena osećanja iz detinjstva? Gde je onaj divni lik male svetice, čije ime ona danas nosi bar za nekoliko njih? Sve je to postajalo smešno, ali i opasno.

Obuzimalo ju je rastuće neraspoloženje. Osećala je želju da sve pošalje do vraga i da se nađe na Bulevaru Sen Mišel ili na Jelisejskim poljima, zajedno s Lorom i njenim „zazu“ društvom, da pije neke šarene koktele čudnog imena, da sluša zabranjene američke ploče, pleše na tajnim igrankama, umesto što vozi bicikl kroz polja i vinograde i prenosi poruke i granate, proverava račune i čeka ispred radio-aparata novosti od Lorana i Fransoe, ili očekuje najavu malo verovatnog iskrcavanja. Bilo joj je dosta života u strahu od Gestapoa i policije, od Matijinog povratka i nedostatka novca. Mora da je Fransoa Tavernije mrtav, čim nije ispunio obećanje... Od te pomisli skoro da je pala na kolena.

„Bože, samo ne to!“

Sva unezverena, izašla je iz crkve.

Ogromna tuga je obuze. Loše cipele s drvenim đonom bile su joj teške, kao da su pune olova. Kad je prošla kraj poslednjeg imanja u selu, mršavi psi su lajući malo trčkarali za njom, a zatim su se smirili i vratili u kućice. Na raskrsnici gde je bio anđeo uverila se da nigde nema nikoga, pa je kredom našarala beli krst na ogradi. Na verdeleškom zvoniku je izbilo šest sati. Veliki tamni oblaci plovili su nebom.

Je li to bio poziv prostranog i uzburkanog neba? Lea se našla na putu koji je vodio do Sidonijine kuće, veoma sićušne u tom prostranom krajoliku. Kako je strarica bila u pravu što je htela da se vrati na *Belvi*! Ovde je duh stremio ka udaljenom Landu, okeanu i beskrajnom nebu. Pred tim poznatim prizorom osetila je mir, želju za odmorom i snom, za meditacijom, kako je govorio Adrijen Delmas.

Neko cviljenje je prenu iz misli. To je bila Bela, Sidonijina keruša, koja je cvilela pred vratima.

Lea je pružila ruku ka životinji, koja se režeći povukla.

„Zar me ne poznaješ?“

Kad je čula taj prijateljski glas, životinja je prišla Lei i legla joj kraj nogu. Počela je tužno da zavija. Lea je otvorila vrata i ušla. U sobi je vladao neobičan kaos, kao da je prošao uragan koji je isprevrtao nameštaj, porazbijao posuđe i rasturio rublje i papire. Čaršavi su bili strgnuti s kreveta, a ispod prevrnutog dušeka video se madrac. Ko bi se mogao tako okomiti na kuću jadne, bolesne starice? Lea je znala odgovor, ali nije želela da ga sroči.

„Sidonija... Sidonija...?“

Keruša je ležala pod krevetom i cvilela. Između zida i krevet-skog okvira ležala je Sidonija, bez svesti. Lea se namučila da je izvuče i smesti na dušek. Koža joj je bila boje zemlje, a malo krvi joj je teklo iz desne nozdrve dok je na levoj strani lica imala veliki otok. Lea se nagnula nad nju. Iz poluotvorenih usta izlazio je

lagan dah. U izrezu bele pamučne spavačice, oko vrata, videli su se tragovi davljenja.

Lea je, potpuno zgranuta, gledala opruženo telo žene koju je uvek smatrala svojom tešiteljkom i koja joj je krišom davala slatkiše kada bi je Rut ili majka kaznile. Sećanje na priče u velikoj naslonjači ispred kuhinjskog ognjišta na *Montijaku* nateralo ju je da zajeca i da dečjim glasom zavapi:

„Doni, Doni, odgovori mi...“

Čupajući se iz zagrljaja smrti, starica je otvorila oči. Lea se baci kraj nje.

„Sidonija, molim te, kaži nešto...“

Ona je lagano podigla ruku i spustila je na glavu koja se naginjala nad njom. Usta su joj se otvarala, ali se nije čuo nikakav zvuk.

„Napregni se, molim te... kaži ko je to učinio...“

Ruka je otežala. Lea je pilepila uvo za njene usne.

„... pasi se... spasi... spasi se...“

„Šta hoćeš da kažeš?“

Ruka je teško pala s njene bujne kose, kao da žali što je napušta, i s tupim zvukom udarila o stranu kreveta.

Bela je glasno zauralala.

Lei su suze stale u neverici, dok je posmatrala kako lice koje je toliko volela odjednom postaje strano i neprijateljsko.

To nije istina... Još trenutak pre toga osećala je njen topli dah na obrazu, a sada je tu ležala bezlična masa u podignutoj spavačici...

Besno je poravnala tkaninu.

Što taj pas ne umukne!... Šta urla kao lud... Da li ona plače?“

Iza sebe začu zvuk i naglo se okrenu. Neki čovek je stajao na pragu. Skamenila se od užasa. Šta je radio tu, u ispreturanoj kući, pored još toplog tela? Ona je odjednom shvatila. Besmislen strah joj podstače odbrambene nagone.

„Molim te!... Nemoj me povrediti!“

Matija Fajar ju je odgurnuo ne gledajući je i prišao krevetu, bledog lica i stegnutih pesnica.

„Usudili su se!“

Sa kakvom je nežnošću sastavio njene izobličene ruke i sklopio oči onoj koju je kao dete zvao „mama Sidonija“ i koja je umela da

ga zaštititi od očevoг besa. Kleknuo je kraj kreveta da izgovori molitvu koju je odavno zaboravio, ali se u bolu setio.

Lea ga je uplašeno posmatrala, ali kada mu je videla lice, izobličeno od suza, bacila mu se u naručje, i sama plačući.

Ko zna koliko su dugo ostali tako, klečeći, zagrljeni ispred tela koje je u hladni grob odnosilo ostatke njihovog detinjstva?

Bela se popela na krevet i cvileći lizala gazdaričina stopala.

Matija se prvi pribrao.

„Moraš da odeš.“

Lea se nije pokrenula. Mladić je iz džepa izvukao maramicu sumnjive čistoće i obrisao joj oči, a zatim i svoje. Ona ga je pustila da to uradi, sasvim nesvesna svega što se događa. Prodrmao ju je, prvo lagano, a zatim i jače.

„Slušaj. Moraš otići sa *Montijaka*. Neko je prijavio tebe i Kamij.“

Kad je video da i dalje ne reaguje, poželeo je da je ošamari.

„Bože dragi! Čuješ li me? Dozeovi ljudi i policija će te uhapsiti.“

Najzad je izgledalo da je čula, i da ga vidi. Tuga i očaj su polako ustupili mesto neverici i strahu.

„A ti mi to kažeš?“

Taj uzvik ga je naterao da pogne glavu.

„Čuo sam Denana kako daje naređenja Fijou, Gilbou i Lakutiru.“

Opet je pronašla snage da prezrivo odgovori:

„Mislila sam da radiš za njih.“

„Dešava se i to. No, šta ti misliš, ne želim da te se dočepaju.“

„Zar ne znaš njihove metode?“

Matija se pridigao i pogledao Sidonijino telo.

„Mislio sam da znam.“

Lea je pratila njegov pogled, a oči joj se opet napuniše suzama.

„Što nju?“

„Čuo sam da je Fijo kazao da je dobio pismo u kome su optužili Sidoniju da je krila tvog rođaka Lisjena i da zna gde su braća Lefevr. Ni na trenutak nisam pomislio da će doći da je ispituju. Mislio sam samo na tebe i kako da ti javim. Nije mi jasno zašto nisu otišli u zamak posle toga?“

„Otkud znaš da nisu?“

„Prošao sam kroz vinograd da dođem ovamo. Čuo bih i video njihove automobile. Osim ako ih nisu sakrili u borovoj šumici.“

„Ni ja nisam ništa videla. Prošla sam tuda dolazeći iz Verdelea.“

„Dođi, idemo ovuda.“

„Pa ne možemo ostaviti Sidoniju tako.“

„Za nju više ništa ne možemo da uradimo. Kad padne mrak, pozvaću sveštenika. Sada požuri.“

Lea je poslednji put poljubila ledeni obraz i ostavila kraj tela kerušu koja je zavijala, da ga čuva.

Napolju je nebo delovalo veoma preteće.

Matija je zastao ispod terase.

„Čekaj tu. Idem da vidim koga ima.“

„Ne, idem i ja s tobom.“

Slegnuo je ramenima i pomogao joj da se popne. Sve je delovalo mirno. Bio je mrak, pa se pročelje kuće slabo videlo.

Lea je shvatila da se krije u zaklonu još retkog zelenila da bi bio izvan vidokruga onih na imanju ili u pomoćnim zgradama. Nije želeo ni da ga roditelji vide.

Malo svetla je dopiralo kroz francuski prozor koji je gledao na dvorište. Mora da je Kamij motrila, jer se prozor naglo otvorio i pojavila se mlada žena u plavom kaputu, kao da se spremila da izađe.

„Najzad si došla!“

Lea ju je pogurala unutra.

„Sidonija je mrtva!“

„Šta?..“

„Drugovi ovog ovde su je ispitivali.“

Stežući ruke na grudima, Kamij je u neverici gledala Matiju.

„Ne gledajte me tako, gospođo Kamij. Ne znamo šta se tačno desilo.“

„Slušaj ga samo!... Ne zna se tačno šta se desilo!... Zar misliš da smo budale?... Vrlo dobro znamo šta se desilo, hoćeš da ti tačno kažem?“

„Nije potrebno, to neće ništa promeniti. Ima prećih stvari. Morate otići.“

„A ko kaže da to nije zamka, i da nas nećeš odvesti pravo svojim prijateljima u Gestapo?“

Matija je stegnutih vilica pošao ka njoj, podignute pesnice.

„Dabome, udari me, radi njihov posao... Dopada ti se da biješ ljude?“

„Gospođo Kamij, učutkajte je. Gubimo silno vreme...“

„Kako da znamo da vam možemo verovati?“

„To ne možete znati. Ali, pošto toliko volite muža, verovaćete mi kad vam kažem da se kunem da volim Leu i da, i pored svega što nas razdvaja, i što sam uradio, jesam spreman da umrem samo da se njoj ništa ne desi.“

Kamij mu je spustila ruku na mišicu.

„Verujem vam. A što pokušavate i mene da spasete?“

„Lea mi nikada ne bi oprostila da vas uhapse.“

Rut je ušla noseći pun ranac, koji je dala Lei.

„Evo ti! Stavila sam nešto tople odeće, baterijsku lampu i dve tegle džema. Sad idite!“

„Idite... idite...“, pevuckao je mali Šarl, s kapom natučenom do ušiju.

„Požurite!“, kazala je Rut gurajući ih napolje.

„Zar ne ideš s nama?“

„Ne, neko treba da ostane da razgovara s njima ako dođu.“

„Ne bih to htela! Posle onoga što su učinili Sidoniji.“

„Sidoniji?“

„Ubili su je mučeći je.“

„Bože dragi“, kazala je dadilja krsteći se.

„Brzo odlučite, gospođice Rut! Idete li ili ne?“

„Ne, ostaću, ne mogu ostaviti kuću gospodina Pjera. Ne brinite, znaću ja s njima... Važno je samo jedno...“

„Biće lakše nama dvema da ih ubedimo da ste otišle u Pariz“, ulazeći reče Bernadet Bušardo.

„Tetka ima pravo, ako ona ostane vaš odlazak će delovati prirodnije.“

„Ali rizikuju da ih ubiju.“

„Ne više nego vi, ako ne podete.“
 „To je tačno“, kazala je Rut. „Pođite! Sada je noć. Matija, ti odgovaraš za njih.“
 „Jesam li vas ikada slagao?“
 „Šta misliš da uradiš?“
 „Vodim ih kod Albera da ih sakrije.“
 „Zašto kod Albera?“, skoro je viknula Lea.
 „Zato što je on u pokretu otpora i znaće gde da vas sakrije.“
 „Zašto si to kazao?“
 „Nemoj misliti da sam budala. Znam ja odavno da on krije engleske pilote i da zna gde se spuštaju padobranci, kao i da je učestvovao u organizovanju bekstva braće Lefevr.“
 „I nisi ga prijavio?“
 „Ne bavim se time da prijavljujem ljude.“
 „Pa onda tvoje gazde stvarno nemaju dobro mišljenje o tebi?“
 „Dosta!“, strogo povika Kamij. „Kasnije ćete se obračunavati. Ovoga časa je važno da ne budemo tu kad dođu. Jeste li sigurni, Rut, i vi, gospođo, da nećete s nama?“
 „Potpuno, draga Kamij. Biću tu ako budem potrebna bratu ili Lisjenu. A i suviše sam stara da lutam drumovima i spavam pod zvezdama. Ostavite nam Šarla, brinućemo se o njemu.“
 „Hvala, ali biću sigurnija ako bude sa mnom.“
 „Idem do roditelja da se postaram da vas ne vide kako odlazite. Kroz četvrt sata ćemo se naći u Montonoaru, gde sam ostavio džip.“
 Matija je izašao na kuhinjska vrata.
 Dve mlade žene i dete su popili po šolju supe, zakopčali mantile i izašli u noć, pošto su poslednji put izljubile Rut i Bernadet Bušardo.

Čekale su Matiju skoro dvadeset minuta, sakrivene blizu crnog džipa.
 „Neće doći. Kažem ti da neće doći.“
 „Ama ćuti, doći će. Ćuti i slušaj!... Neko dolazi drumom.“
 Kamij je čučala kraj džipa i stezala dete uza se.

Bilo je tako mračno da se ni obris nije ocrtavao naspram neba.
 „Lea, ja sam.“
 „Stvarno ti je trebalo vremena.“
 „Nisam mogao da prekinem očevu dreku i majčin plač. Zapravo sam pobeo od njih. Brzo, ulazite!“
 Šarl je stezao Leinog plišanog mecu, kojeg je Rut pronašla i doterala, i smejući se uskočio u kola. On je jedini smatrao da je cela situacija vrlo zabavna.

Nikad uličice malog srednjovekovnog grada Sen Makera nisu delovale tako uzano i mračno. Plavičastvo svetlo zaklonjenih farova nije bilo dovoljno za vožnju. Najzad su došli do mesarove kuće. Matija je ugasio motor. Nije bilo nikakvog svetla, ni zvuka... Neprijatna tišina mračne noći delovala je kao da nikada neće prestati. U kolima su svi napeto zadržavali dah, čak i Šarl, koji je zagnjurio lice u majčin vrat. Neko škljocanje je nateralo Leu da poskoči. To je Matija otkočio pištolj.
 „Bilo bi dobro da odeš i vidiš šta se dešava“, prošaputao je.
 Tiho je kliznula napolje i pokucala na vrata, a kod petog kućanja prigušeni glas upita:
 „Ko je?“
 „Ja sam, Lea.“
 „Ko?“
 „Lea Delmas.“
 Vrata je otvorila mesarova žena, u spavaćici, ogrnuta šalom i s baterijskom lampom u ruci.
 „Brzo uđite, mala moja. Baš ste me prepali, mislila sam da se nešto desilo Alberu.“
 „Zar nije tu?“
 „Nije, otišao je u Sen Žan de Blenjak, za padobr... No što ste vi došli?“
 „Gestapo... Ja sam tu s Kamij d'Arzilom i njenim sinom. Dovezao nas je Matija Fajar.“
 „Matija Fajar?... Ovde?... Onda smo izgubljeni!“
 Gurajući Kamij i Šarla, Matija je ušao i zatvorio vrata.

„Ne bojte se, Mirej, da sam hteo da vas prijavim mogao sam to odavno da uradim. Sve što tražim od Albera i njegovih drugova jeste da ih sakriju, ne želim ni da znam gde, sve dok ja ne pronadnem neko rešenje.“

„Ne verujem ti. Svi znaju da radiš za njih.“

„Nije me briga šta znate. Nije reč o meni, već o njima. Ako će to veriti Albera i ostale, neka uzmu moje roditelje kao taoce.“

„Kakav dripac!“, prezrivo povika Mirej.

„Nije mi važno šta mislite o meni. Važno je da ih Gestapo ne uhapsi. Ako Alber hoće nešto da mi javi, neka ostavi poruku u krčmi *Zlatni lav* u Langonu. Ići ću tamo kuda mi kaže da odem. Sada treba da idem.“

Kada joj je prišao, Lea se okrenula. Samo se Kamij sažalila kada je videla kako mu se patnja ocrtava na licu.

„Hvala, Matija.“

Tri žene su ostale nepomične na ulazu u kuhinju, slušajući zvuk motora koji se udaljavao. Šarl je zaspao na stolici, pored ugašene lampe, ne puštajući igračku iz ruku.

Bilo je tri ujutru kad se Alber vratio sa žandarom Ririjem, vlasnikom garaže Dipejronom i bakalinom Kazanecom iz akcije prihvatanja padobranaca. Sva četvorica su nosila mitraljeze na ramenu.

„Lea... gospođo Kamij... Šta se to dešava?“

„Traži ih Gestapo.“

Ostala trojica su se pogledala.

„A to nije sve“, nastavila je Mirej, sve uzbuđenija, „ubili su Sidoniju, a Fajarov sin ih je dovezao ovamo da ih sakriješ.“

„Pasja mu mater“, gundao je vlasnik garaže.

„Odaće nas“, promrmljao je žandar.

„Ne verujem“, zamišljeno je kazao mesar.

„Kazao je da, ako mu ne verujete, uzmete kao taoce njegove roditelje.“

Kamij je smatrala da treba da se umeša.

„Sigurna sam da neće izdati nikoga.“

„To je moguće, gospođo Kamij, ali ne smemo da se izlažemo opasnosti. Mislim, draga Mirej, da ćemo morati u šumu.“

„Nemoj ni da misliš na to! A šta je s radnjom? A šta ako mali krene da nam se pridruži i ako smo mu potrebni? Idi ako hoćeš, ja neću.“

„Ali Mi...“

„Ne navaljuj, rešila sam.“

„Onda ću i ja ostati.“

Punačka mesarka se bacila mužu oko vrata, a on ju je stegao na grudi, ne krijući osećanja.

„Dobro“, kazao je „Videćeš da ću zaklati vola gospođe Lekuje.“

To ih navede da se osmehnu.

„Nije samo to, šta ćemo s njima?“, pitao je žandar pokazujući na Leu i Kamij.

Alber je odvuкао drugove na drugi kraj kuhinje, nešto su malo šaputali pa su Riri i Dipejron izašli.

„Čim se vrate, ako sve bude u redu, mi ćemo otići. Odvešćemo vas pouzdanim prijateljima, gde možete ostati nekoliko dana. Posle toga ćemo videti. Mnogo toga zavisi i od onoga što će Matija reći kad ga budem video.“

Okrenuo se ženi.

„Mirej, spremi nam jednu dobru korpu s hranom!“

„Ne treba, imamo sve što treba“, rekla je Kamij.

„Neka, ne znate koliko dugo ćete se kriti.“

Vratio se vlasnik garaže.

„Može da se ide, sve je mirno, Riri čuva stražu.“

„Mirej, idemo, a ti ne brini ako me nema do jutra... Poneću malog, a Kazanec neka nosi korpu. Oprostite se.“

Kamion nije bio najudobniji i poskakivao je na neravninama po drumu.

„Idemo li daleko?“, pitala je Lea.

„Nije daleko, malo iza Vijandroa. Ta je oblast bezbedna. To su prijatelji koji kriju partizane. Vaš stric ih dobro zna.“

„Mislite li da ćemo tu dugo ostati?“

„Ne znam ništa o tome. Videćemo, posle mog susreta s Matijom. Evo stižemo.“

Posle kratke vožnje između niskih kuća, stali su pred jednom koja je bila malo izdvojena od ostalih. Vrata su se otvorila i izašao je neki čovek s puškom.

„Jesi li ti to, Albere?“, tiho je upitao.

„Da, dovodim ti prijatelje koji imaju problema.“

„Mogao si da mi javiš.“

„Nije bilo moguće. Imaš li mesta za njih?“

„Imate sreće, Englezi su otišli sinoć. Je li to na duže?“

„Ne znam ništa.“

„Dve žene i dečak“, mrmljao je „To mi se ne sviđa. Uvek neke nezgode s prokletim ženama.“

„Stvarno ljubazno“, kroza zube reče Lea.

„Ne obraćajte pažnju na to“, kazao je Alber, „otac Leon uvek nešto gundđa, ali nema boljeg strelca u Landu, a ni boljeg srca.“

„Nemojte stajati napolju. Susedi su svi naši, ali se danas lako nađe crna ovca u stadu.“

Ušli su u dugu i nisku odaju sa podom od naboja. Tri velika kreveta, okružena crvenim zavesama zakačenim za tavanične grede, bila su razdvojena sanducima od rezbarenog drveta, a na dugom stolu su stajale kutije s municijom, zamke za divljač, razmontiran mitraljez na nekim novinama, prljavo posuđe i rublje, rasporene stolice, štednjak pocrneo od upotrebe, veliko ognjište s dubokim brazdama iz prošlog rata, kamena ploča na koju su bili prikačeni požuteli kalendari uprljani muvom (kalendar za 1944. godinu, sa slikama mačića, jarkim bojama odudarao je od ostalih). To je bio sav nameštaj u toj sobi, osvetljenoj žućkastim svetlom jedne gasne lampe. Na imanju nije bilo struje.

Sva ta rustika, kao i jak miris snopova duvanskog lišća, okačenog o tavanicu, navela je mlade žene da zastanu na pragu.

„Nisam tako brzo računao na nove goste, pa nisam imao vremena da namestim krevete“, kazao je Leon, izvlačeći posteljinu iz sanduka.

„Zar nema drugih prostorija?“, pitala je Lea Albera.

„Pa, nema“, kazao je njihov domaćin, koji je došao kroz druga vrata, „to je sve što imam da vam ponudim, gospođice. Pomozite mi da namestim krevete. Oni su dobri, pravo gušće perje. Kad se nađete u njima, prosto vam se ne ustaje.“

Čaršavi su bili pohabani, ali su imali prijatan biljni miris.

„Toalet je iza kuće, imate dovoljno prostora“, kazao je zlobno.

„A za umivanje?“

„Imate napolju posudu s vodom, a ni bunar nije daleko.“

Lea mora da je napravila veoma smešan izraz, jer Kamij, i pored svog umora, nije mogla da se ne nasmeje.

„Videćeš, biće nam dobro. Pusti da ti pomognem.“

Šarl se nije probudio ni kada ga je majka svukla i smestila u krevet.